

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Управління витратами та прибутком
робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань *07 «Управління та адміністрування»*
Спеціальність *075 «Маркетинг»*
Освітній рівень *перший (бакалаврський)*
Освітня програма *Маркетинг*

Статус дисципліни *вибіркова*
Мова викладання, навчання та оцінювання *українська*

Завідувачка кафедри
економіки і маркетингу

Людмила ГРИНЕВИЧ

Харків

2020

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри *економіки і маркетингу*
Протокол № 1 від 20.08.2020 р.

Розробник:

Притиченко Т.І., к.е.н., доцент кафедри економіки і маркетингу

Лист оновлення та перезатвердження робочої програми навчальної дисципліни

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Формування ринкових відносин в Україні і загострення конкуренції товаровиробників вимагають нових підходів до управління процесами досягнення цілей підприємства. Істотні можливості для удосконалення діяльності підприємств в умовах ринку відкриває система управління витратами та прибутком підприємства, що містить облік, планування, контроль та аналіз даних про витрати і фінансові результати діяльності підприємства, а також прийняття на цій основі ефективних управлінських рішень.

У навчальній дисципліні "Управління витратами та прибутком" розкриваються теоретичні та практичні аспекти управління витратами і фінансовими результатами діяльності підприємства. Значна увага приділена класифікації витрат, видам доходів і прибутку. Розглянуто сучасні методи обліку витрат. Наведено характеристику системи direct-costing – найважливішої системи управлінського обліку, що знайшла широке застосування в практиці діяльності зарубіжних підприємств. Особлива увага приділена контролінгу – сучасній системі управління витратами і прибутком підприємства, викладена методика планування витрат за системою "контролінг". Докладно розглянуті методи управління прибутком підприємства, приведена методика оперативної і стратегічної діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства.

Мета навчальної дисципліни:

формування у бакалаврів компетентностей щодо концептуальних основ управління витратами та прибутком підприємства та обґрунтування управлінських рішень в процесі маркетингової діяльності.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	3
Семестр	5
Кількість кредитів ECTS	5
Форма підсумкового контролю	екзамен

Структурно-логічна схема вивчення дисципліни

Преквізити	Постреквізити
Мікроекономіка	Маркетинг промислового підприємства
Статистика	Маркетингове ціноутворення
Основи підприємництва	Маркетингові комунікації
Економіка підприємства	Інвестування
Маркетинг	Міжнародний маркетинг

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
1	2
Здатність щодо обліку, планування та аналізу витрат	уміння розраховувати та аналізувати прибуток підприємства
	уміння розраховувати собівартість продукції та виконувати факторний аналіз витрат
	навички складання звітності за системою контролінг
	уміння розробляти річні плани з використанням різних методів планування витрат

1	2
Здатність щодо обґрунтування управлінських рішень в процесі маркетингової діяльності	уміння визначати пріоритетні напрямки розвитку підприємства
	навички щодо розрахунку цін на основі витрат підприємства
	навички проводити діагностику фінансово-господарської діяльності підприємства
	навички управляти прибутком у процесі операційної та фінансової діяльності підприємства
	уміння проводити аналіз звітності щодо прибутків та збитків підприємства

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи управління витратами та методи планування поточних витрат

Тема 1. Теоретичні аспекти управління витратами та прибутком підприємства

1. Поняття і види витрат.
2. Економічна природа витрат. Ознаки класифікації витрат.
3. Поняття центрів відповідальності.
4. Собівартість продукції. Склад витрат, що включаються до собівартості продукції.
5. Види собівартості продукції.
6. Поняття доходу, критерії визнання доходів. Класифікація доходів.
7. Сутність і види прибутку підприємства. Порядок розрахунку різних видів прибутку.
8. Інформаційне забезпечення управління витратами та прибутком.

Тема 2. Характеристика методів обліку витрат

1. Класифікація систем обліку витрат.
2. Характеристика системи обліку витрат "стандарт-костинг".
3. Сутність системи обліку витрат "директ-костинг".
4. Методи розподілу поточних витрат на умовно-постійні та умовно-змінні.
5. Визначення виду умовно-змінних витрат на основі розрахунку коефіцієнта реагування витрат на зміну обсягу виробництва.

6. Аналіз умовно-постійних витрат та їх розподіл на корисні та некорисні.

7. Аналітичні можливості системи "директ-костинг".

8. Аналіз беззбитковості діяльності підприємства.

9. Поопераційний облік витрат, його сутність, переваги, недоліки.

Тема 3. Контролінг як система управління витратами і прибутком підприємства

1. Поняття та сутність контролінгу.
2. Ціль, функції та задачі контролінгу.
3. Концепції контролінгу.
4. Особливості стратегічного та оперативного контролінгу.
5. Диференціація витрат по контролінгу.
6. Вимоги до формування груп витрат.
7. Поняття та розрахунок сум покриття. Запланована та забезпечена сума покриття.
8. Калькулювання собівартості продукції в системі "контролінг".

Тема 4. Планування витрат на виробництво продукції

1. Нормативний метод планування витрат.
2. Метод планування витрат за техніко-економічними факторами.
3. Параметричний метод планування витрат.

4. Планування витрат за системою "контролінг": складання річного плану за товарним випуском; визначення пріоритетних напрямів розвитку підприємства; розподілення річного плану за кварталами.

5. Загальні принципи укрупненого прогнозування собівартості виробів.

Тема 5. Факторний аналіз відхилень як засіб контролю витрат

1. Методи аналізу відхилень.
2. Фактори, що впливають на обсяг витрат.
3. Розрахунок відхилень прямих матеріальних витрат.
4. Розрахунок відхилень прямих витрат на оплату праці.
5. Аналіз відхилень загальновиробничих витрат.

Змістовий модуль 2. Управління прибутком та обґрунтування прийняття управлінських рішень

Тема 6. Управління формуванням прибутку підприємства

1. Мета та основні завдання управління прибутком.
2. Порядок формування операційного прибутку.
3. Управління прибутком на основі системи "взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації і прибутку".

4. Поняття і сутність операційного левериджу. Властивості операційного левериджу.
5. Механізм управління прибутком підприємства в процесі фінансової діяльності.
6. Оцінювання ефекту фінансового левериджу. Аналіз складових ефекту фінансового левериджу.

Тема 7. Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства

1. Цілі та завдання діагностики фінансово-господарського стану підприємства.
2. Методи стратегічної діагностики: SWOT-аналіз, матричні методи аналізу.
3. Методи оперативної діагностики: ABC-аналіз доходу, прибутку, матеріальних та інформаційних потоків, дебіторської та кредиторської заборгованості; аналіз беззбитковості; аналіз фінансової діяльності підприємства на основі ключових коефіцієнтів; факторний аналіз прибутку та рентабельності; діагностика банкрутства підприємства та ін.

Тема 8. Аналіз витрат і результатів в процесі обґрунтування інвестиційних рішень

1. Сутність інвестиційних рішень.
2. Статичні методи оцінювання ефективності інвестицій.
3. Динамічні методи оцінювання ефективності інвестицій.
4. Аналіз ризиків. Якісний та кількісний аналіз ризиків.
5. Методи кількісного аналізу ризиків: метод чутливості, метод сценаріїв, метод Монте Карло.

Тема 9. Прийняття цінових рішень

1. Фактори, що впливають на рівень ціни.
2. Витратні методи ціноутворення.
3. Трансферне ціноутворення: цілі та методи трансфертного ціноутворення. Міжнародне трансфертне ціноутворення.

4. Поняття та сутність звичайних цін.

Тема 10. Організація системи контролінгу на підприємстві

1. Визначення структури контролінгу.
2. Місце служби контролінгу в організаційній структурі підприємства.
3. Види організаційних структур контролінгу на підприємстві, їх переваги та недоліки.
4. Склад служби контролінгу.

Перелік практичних занять, а також питань та завдань до самостійної роботи наведено у таблиці "Рейтинг-план навчальної дисципліни".

Методи навчання та викладання

При навчанні використовуються такі методи: проблемні лекції (теми 2, 4, 10), дискусії (теми 3, 8, 9), кейс-метод (теми 6, 7, 9), рольові ігри (теми 8, 10), презентації (теми 1-10).

Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у здобувачів освіти враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою.

Оцінювання протягом семестру проводиться у формі оцінювання виконання завдань на практичних заняттях; оцінювання виконання творчих завдань (мультимедійна презентація, есе), виконанням індивідуального розрахункового завдання, написанням контрольних робіт, складання комплексного модульного контролю у формі колоквиуму. Всі роботи повинні бути виконані самостійно. Виконані завдання, схожі між собою, будуть відхилені.

Оцінка студента формується таким чином:

оцінювання виконання завдань на практичних заняттях – максимально 10 балів (при позитивному оцінюванні роботи на кожному практичному занятті від 0,5 до 1 балу);

оцінювання виконання індивідуального розрахункового завдання – максимально 10 балів. Оцінка роботи здійснюється у процесі відкритої співбесіди. Якщо робота захищається несвоєчасно залікова кількість балів зменшується на 50%;

оцінювання творчого домашнього завдання, представленого у вигляді презентації – максимально 5 балів. Оцінка роботи здійснюється у процесі відкритої співбесіди. Якщо робота захищається несвоєчасно залікова кількість балів зменшується на 50%;

написання есе – максимально 5 балів;

написання 2 письмових контрольних робіт – максимально по 5 балів за кожен.

складання комплексного модульного контролю – передбачено два колоквиума, максимально по 10 балів за кожний. Перший колоквиум включає теми 1-5, другий – 6-10.

В особливих ситуаціях робота протягом семестру може бути виконана дистанційно: (за допомогою платформи Moodle).

Під час поточного семестрового контролю студент отримує максимально 60 балів. Студенти, які мають рейтинговий бал за семестр менше 35 балів, до підсумкового семестрового контролю не допускаються.

Підсумковий семестровий контроль знань, вмінь та навичок здобувачів освіти з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену.

Екзаменаційний білет охоплює програму навчальної дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування здобувачами освіти компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається із 15 тестів (максимальна кількість балів – 15) та 2-х практичних завдань (діагностичного та евристичного). Максимальна кількість балів за діагностичне завдання – 10 балів, за евристичне – 15 балів.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Здобувача слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами поточного семестрового контролю та підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний контроль упродовж семестру – 35 балів та мінімумально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25 балів.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведено в таблиці "Шкала оцінювання: національна та ЄКТС".

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці "Рейтинг-план навчальної дисципліни".

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
Тема 1.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 1	Теоретичні аспекти управління витратами та прибутком підприємства	Робота на лекції	1
	Практичне заняття	Обговорення питань з класифікації витрат та доходів підприємства, розрахунок видів прибутку підприємства та формування собівартості продукції, рішення практичних завдань	Активна участь в обговоренні питань, рішенні практичних завдань	
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до практичного заняття, виконання завдань	Виконання домашніх завдань	
Тема 2.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 2	Характеристика методів обліку витрат	Робота на лекції	1
	Практичне заняття	Аналітичні можливості системи директ-костинг	Активна участь в обговоренні питань, рішенні практичних завдань	
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою	Виконання домашніх	

	опрацювання	тематикою.	завдань	
Тема 2.	Аудиторна робота			
	Лекція 3	Характеристика методів обліку витрат	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Обґрунтування управлінських рішень на основі системи «директ-костінг»	Активна участь у рішенні практичних завдань	1
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою.	Виконання домашніх завдань	
Тема 3.	Аудиторна робота			
	Лекція 4	Контролінг як система управління витратами та прибутком підприємства	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Диференціація витрат по контролінгу. Розрахунок сум покриття	Активна участь в обговоренні питань та рішенні практичних завдань	1
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою.	Виконання домашніх завдань	
Тема 4.	Аудиторна робота			
	Лекція 5	Планування витрат на виробництво продукції	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Планування по повній і усіченій собівартості	Активна участь у рішенні завдань.	1
			Поточна контрольна робота	5
Самостійна робота				
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до контрольної роботи	Перевірка домашніх завдань	
Тема 5.	Аудиторна робота			
	Лекція 6	Факторний аналіз відхилень як засіб контролю витрат	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Обговорення питань теми 5	Колоквіум за	

		Рішення завдань з модульного контролю	змістовим модулем 1	10
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до колоквиуму	Виконання домашніх завдань	
Тема 6.	Аудиторна робота			
	Лекція 7	Управління формуванням прибутку підприємства	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Виконання завдань щодо управління прибутком на основі системи "взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації й прибутку" Управління прибутком підприємства в процесі фінансової діяльності	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, виконання практичних завдань щодо визначення ефекту операційного левериджу	Перевірка домашніх завдань	
Тема 7.	Аудиторна робота			
	Лекція 8	Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства з використанням оперативних методів	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Виконання практичних завдань щодо діагностики банкрутства підприємства	Перевірка домашніх завдань	
Тема 7.	Аудиторна робота			
	Лекція 9	Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства з використанням стратегічних їх методів	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
	Самостійна робота			

	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Виконання практичних завдань щодо стратегічної діагностики підприємства	Перевірка домашніх завдань	
Тема 8.	Аудиторна робота			
	Лекція 10	Аналіз витрат і результатів при обґрунтуванні інвестиційних рішень	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Рішення практичних завдань з обґрунтування інвестиційних рішень	Активна участь у рішенні завдань	1
			Поточна контрольна робота	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Виконання практичних завдань щодо діагностики банкрутства підприємства. Підготовка до поточної контрольної роботи	Перевірка домашніх завдань	
Тема 9.	Аудиторна робота			
	Лекція 11	Обґрунтування цінових рішень	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Визначення цін на основі витрат	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
			Презентація	5
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Складання матриці SWOT-аналізу Підготовка есе	Перевірка домашніх завдань Есе	5
Тема 10.	Аудиторна робота			
	Лекція 12	Організація системи контролінгу на підприємстві	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Обговорення питань з організації контролінгу на підприємстві Рішення завдань з модульного контролю	Активна участь в обговоренні питань	
			Колоквіум за змістовим модулем 2	10
Самостійна робота				

Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка домашніх завдань	
Захист індивідуального розрахункового завдання			10
Усього балів за поточним контролем			60
Іспит			40

Рекомендована література

Основна

1. Притиченко Т.І. Управління витратами та прибутком : опорний конспект [Електронний ресурс] / Т.І. Притиченко. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=3584>

Додаткова

2. Атамас П.Й. Управлінський облік: навч. посіб. / П.Й. Атамас – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.

3. Гаррисон Р. Управленческий учет./ Р. Гаррисон, Э. Норин, П. Брюэр– 11-е изд. / Пер. с англ. О. В. Чумаченко. –К.: Companion Group, 2011. – 1024 с.

4. Голов С. Ф. Управлінський облік [Текст]. Підручник. / С. Ф. Голов. – К.: Центр учбової літератури, 2018. – 534 с.

5. Давидович І. Є. Управління витратами: навчальний посібник / І. Є. Давидович. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.

6. Друри К. Управленческий и производственный учет. / К. Друри. Пер. с англ. /Под ред. Н. Д. Эриашвили. – М.: Аудит, ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 1071 с.

7. Іванюта П. В. Управління ресурсами та витратами : навч. посіб. / П. В. Іванюта, О. П. Лугівська, за ред. д.е.н., проф. Іванюти С. М. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 320 с.

8. Карпенко О.В. Управлінський облік: навч. посіб./ О.В. Карпенко, Д.В. Карпенко – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 296с.

9. Лень В. С. Управлінський облік [Текст]: підручник. / В. С. Лень. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2015. – 328 с.

10. Манн Р. Контроллинг для начинающих. Система управления прибылью / Р. Манн, Э. Майер. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 301 с.

11. Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: Підручник / М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова та ін. / За ред. проф. М. Ф. Огійчука. – К.: Алерта.2016. – 1042 с.

12. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку: нормативна база. – Х. : Курсор, 2000. – 102 с.

13. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 3. – С. 1064.

14. Про ціни і ціноутворення : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 19–20. – Ст. 190.

Інформаційні ресурси

15. Боровков П. Внедрение управленческого учета на предприятии [Электронный ресурс] / П. Боровков. – Режим доступа : <http://www.intalev.ua/library/articles/article.php?ID=5508>.

16. Сірік І. П. Методичні підходи до обґрунтування управлінських рішень [Електронний ресурс] / І. П. Сірік // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=623>.
17. Статистика України : науковий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
18. Статистична звітність емітентів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua/db/emitent.
19. Харитонова Н. А. Контролінг как инструмент управления организацией [Электронный ресурс] / Н. А. Харитонова, Д. С. Медведева. – Режим доступа : <http://www.nauteh.ru/index.php/conference-cnf-2012-02/87-a>
20. Сайт ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=3584>